

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 1 (2017)

7ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

7^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

ΤΟΜΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

ISSN: 2529-1157

Σε Συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Φυσικών και την
Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ DIVANICARAVEL
15-18 Ιουνίου 2017

Η Σχέση της Χαρισματικότητας και των Ψυχολογικών Δυσκολιών

ΜΑΡΙΑ ΤΡΑΙΦΟΡΟΥ

doi: [10.12681/edusc.1750](https://doi.org/10.12681/edusc.1750)

Η Σχέση της Χαρισματικότητας και των Ψυχολογικών Δυσκολιών

Μαρία Τραϊφόρου
Καθηγήτρια Αγγλικών
mariatraiforou@gmail.com

Περίληψη

Είναι γεγονός ότι οι χαρισματικοί μαθητές παρουσιάζουν εξαιρετικές ικανότητες και επιδόσεις, που απέχουν παρασάγγας από εκείνες των συνομηλίκων τους. Η διαφορετικότητα γίνεται αντιληπτή τόσο από το χαρισματικό άτομο, όσο και από τον περίγυρο του, γεγονός που συχνά δημιουργεί συναισθήματα μοναξιάς και οδηγεί στην συναισθηματική απομόνωση. Λόγω της διαφορετικότητας αυτής, η κοινωνία θεωρεί ότι η χαρισματικότητα συνοδεύεται από κατάθλιψη, αυτοκτονικές τάσεις ή άλλες ψυχολογικές δυσκολίες και ψυχικές διαταραχές. Επιπλέον, η άποψη ότι τα χαρισματικά άτομα τείνουν να διερωτώνται για τα υπαρξιακά, “μεγάλα” ερωτήματα έχει οδηγήσει την σύνδεση των χαρισματικών ατόμων με την υπαρξιακή κατάθλιψη.

Η έρευνα έχει ως στόχο να διερευνήσει την σχέση μεταξύ χαρισματικότητας και ψυχολογικών διαταραχών και κατά πόσο η συσχέτιση τους ανταποκρίνεται στη πραγματικότητα. Θέτει ως ερώτημα το αν το χαρισματικό παιδί είναι πιο επιρρεπές στην ανάπτυξη ψυχολογικών διαταραχών σε σχέση με τα μη χαρισματικά παιδιά. Τέλος, εξετάζει αν τα χαρισματικά άτομα είναι πιο ευάλωτα στην εμφάνιση της υπαρξιακής κατάθλιψης.

Το θέμα εξακολουθεί να βρίσκεται υπό διερεύνηση και οι ερευνητές δεν έχουν καταλήξει ομόφωνα στο αν τα χαρισματικά παιδιά έχουν περισσότερες πιθανότητες να εμφανίσουν ψυχολογικές διαταραχές σε σχέση με τα υπόλοιπα. Ωστόσο, όλες συμφωνούν στο γεγονός ότι το περιβάλλον μέσα στο οποίο ανήκει το χαρισματικό άτομο παίζει ίσως τον πιο ουσιαστικό ρόλο για την ομαλή ένταξη στο σύνολο και την απαραίτητη ψυχολογική υποστήριξη που το άτομο θα χρειαστεί.

Λέξεις-Κλειδιά: χαρισματικότητα, ευφυΐα, ψυχολογικές διαταραχές, υπαρξιακή κατάθλιψη

Abstract

It is undisputable that gifted students exhibit great abilities and high performance which cannot be compared to those of their peers. Their difference is apparent not only to the gifted people themselves, but also to their social environment, causing loneliness and emotional isolation. Due to this eccentricity, it is widely believed that giftedness could lead to depression, suicidal thoughts or other psychological difficulties and disorders. Additionally, gifted people are thought to overanalyze the “big” questions of life and existential issues and therefore, are frequently associated with existential depression.

This research paper aims to investigate the relationship between giftedness and psychological difficulties and whether this relationship corresponds to

reality. It questions whether a gifted person is more prone to the development of psychological issues than the non-gifted people. Finally, it examines whether the gifted people tend to suffer from existential depression.

This issue is still under debate and researchers haven't unanimously reached to a conclusion on whether a gifted person has more possibilities in suffering from a psychological disorder compared to the general population. Nevertheless, all of them have highlighted the importance of a supportive environment for a smooth social integration and psychological assistance that the gifted person will need.

Key words: giftedness, intelligence, psychological disorders, existential depression

Εισαγωγή

Είναι γεγονός ότι η υψηλή ευφυΐα και χαρισματικότητα έχει κατά καιρούς συσχετιστεί με κάποιου είδους ψυχολογική διαταραχή. Η φράση του Αριστοτέλη “δεν υπάρχει καμία μεγάλη ιδιοφυΐα χωρίς κάποια δόση παράνοιας” αντανακλά την άποψη που επικρατεί στη κοινωνία για τα χαρισματικά άτομα. Παραδείγματα χαρισματικών ανθρώπων που έχασαν τη ζωή τους εξ' αιτίας κάποιας ψυχικής διαταραχής έρχονται να ενισχύσουν και να διαιωνίσουν την άποψη ότι οι χαρισματικοί και ευφυείς άνθρωποι είναι πιο επιρρεπείς σε αυτές (Goertzel, Goertzel, Goertzel, & Hanson, 2004; Piirto, 2004). Η Βιρτζίνια Γουλφ το 1941 γράφει στο τελευταίο για πολλούς γράμμα πριν την αυτοκτονία της “Αισθάνομαι σίγουρα πως τρελαίνομαι πάλι. Και δεν θα συνέλθω ξανά τούτη τη φορά. Αρχίζω ν' ακούω φωνές και δε μπορώ να συγκεντρωθώ. Έτσι κάνω κείνο που μου φαίνεται καλύτερο για όλους μας” (σ. 87). Παρομοίως, ο Έντγκαρ Άλαν Πόε, που θεωρείται πως έπασχε από μανιοκατάθλιψη, είχε γράψει κάποτε: “Οι άνθρωποι με αποκάλεσαν τρελό, αλλά το ερώτημα δεν έχει ακόμα διευθετηθεί, αν πρόκειται για παράνοια ή για υψηλότερη ευφυΐα” (σ. 513). Έτσι, γεννάται το ερώτημα κατά πόσο η υψηλή ευφυΐα αποτελεί ευχή ή κατάρα.

Η φύση και ιδιοσυγκρασία ενός ευφυή και χαρισματικού ανθρώπου είναι ιδιαίτερα ξεχωριστή και πολλά χαρακτηριστικά των ατόμων αυτών θα μπορούσαν να τους δυσκολέψουν συναισθηματικά μέσα στην κοινωνία. Τα άτομα αυτά παρουσιάζουν ασύγχρονη ανάπτυξη μεταξύ της νόησης και συναισθήματος (Kreger-Silverman, 1997) και βιώνουν ακραία και έντονα συναισθήματα (Tiller, 2002, Webb, 2014) καθώς διέπονται από συναισθηματική υπερευαισθητοποίηση (overexcitability) (Dabrowski, 1970) (Mendaglio, 2008; Tucker & Hafenstein, 1997). Χαρακτηρίζονται από οξυμένη αντίληψη και υπερανάλυση για τα πράγματα, επεξεργάζοντας με διαφορετικό τρόπο τις πληροφορίες και τα ερεθίσματα που προσλαμβάνουν από το περιβάλλον τους. Τους διακρίνει το «μεταγινώσκειν» (metacognition), δηλαδή οι σκέψεις, η επίγνωση και τα συναισθήματα ενός ατόμου για τις γνωστικές του διεργασίες (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 2011), ή απλοϊκά, η σκέψη για την σκέψη. Σκέπτονται το πως θα ήταν ή θα έπρεπε να ήταν τα πράγματα, κοιτούν την «μεγαλύτερη εικόνα» και είναι ιδεαλιστές. Αμφισβητούν κανόνες και αξίες (Daniels & Piechowski, 2009) και ζουν πολύ μέσα στην πραγματικότητα παρατηρώντας τους αυθαίρετους κανόνες και περιορισμούς που την

διέπουν. Έχουν συχνά αυξημένη ενσυναίσθηση, δικαιοσύνη και αλληλεγγύη για τους γύρω τους (Jackson, Moyle & Piechowski, 2009). Ακόμη, έχουν υπερβολικό άγχος το οποίο συχνά οδηγεί στην κατάθλιψη λόγω των αυξημένων απαιτήσεων της καθημερινότητας (Silverman, 1993). Οι απαντήσεις σε πολλά ερωτήματα για την ανθρώπινη φύση ή το πώς δομούνται οι κοινωνίες και σχέσεις μπορεί να απογοητεύσουν έναν χαρισματικό άνθρωπο που είναι κατά βάση ιδεαλιστής και υπερευαίσθητος, καθώς η πραγματικότητα δεν είναι έτσι όπως “θα έπρεπε” σύμφωνα με αυτούς. Η διαφορετικότητα τους και η αδυναμία του περιγυρού τους να τα κατανοήσουν, συχνά τα οδηγεί στην συναισθηματική και κοινωνική απομόνωση και την μοναξιά (Piechowski, 2009), συναισθήματα που είναι στενά συνδεδεμένα με συμπτώματα και αίτια της κατάθλιψης.

Ένα συγκεκριμένο είδος κατάθλιψης, αυτό της υπαρξιακής θεωρείται πως εμφανίζεται σε υψηλά ευφυή άτομα. Το είδος της υπαρξιακής κατάθλιψης θίγει θέματα ζωής, θανάτου και την απουσία νοήματος σε αυτά, καθώς και μοναξιάς παροδικότητας και λήθης (Yalom, 1980). Θέματα τέτοιας φύσεως, που ξεφεύγουν από το φάσμα της ρουτίνας και καθημερινότητας, τα λεγόμενα «μεγάλα ερωτήματα», συχνά θεωρούνται ενδείξεις υψηλής ευφυΐας. Επομένως, θεωρείται πως οι υψηλά ευφυείς άνθρωποι θεωρούνται πως είναι αυτοί που συνήθως θέτουν τέτοια ερωτήματα και θα μπορούσαν να έχουν προδιάθεση για την εμφάνιση αυτού του είδους κατάθλιψης. Επιπλέον, η υπαρξιακή κατάθλιψη περικλείει τα “δύσλυτα” θέματα της ανθρώπινης φύσης, καθώς ο φόβος της ανυπαρξίας και του θανάτου είναι από τους μεγαλύτερους και πιο δύσκολα διαχειρίσιμους φόβους των ανθρώπων και θεωρητικά θεραπεύεται πιο δύσκολα, διότι ο θάνατος και η παροδικότητα αποτελούν την ίδια την φύση της ζωής. Έτσι, όσοι πάσχουν από αυτή συχνά μένουν παγιδευμένοι στην ψυχική διαταραχή και είτε απομονώνονται, γιατί δεν μπορούν οι γύρω τους να συλλάβουν τέτοιου είδους θέματα, είτε συχνά επιλέγουν τον θάνατο.

Ωστόσο όλες αυτές οι υποθέσεις μπορεί να είναι εύλογες, αλλά κατά πόσο ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα; Θα μπορούσαν η χαρισματικότητα και η υψηλή ευφυΐα να αποτελέσουν αιτίες που θα καθιστούσαν ένα άτομο πιο επιρρεπές σε διαταραχές ψυχολογικής φύσεως ή και την αυτοκτονία; Τείνουν τα ευφυή και χαρισματικά άτομα να πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό από την υπαρξιακή κατάθλιψη; Τέλος, τι καθορίζει την ψυχολογική κατάσταση ενός ευφυή και χαρισματικού ανθρώπου και πώς μπορεί να επιτευχθεί πρόληψη και αντιμετώπιση πιθανών ψυχολογικών διαταραχών;

Ευφυΐα και Χαρισματικότητα: Ευχή ή Κατάρα;

Η σύνδεση της χαρισματικότητας και υψηλής ευφυΐας με την επιρρέπεια στις ψυχολογικές δυσκολίες αποτελεί ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα για τους ερευνητές, καθώς υπάρχει ασυμφωνία στα ευρήματα των ερευνών. Πράγματι, ορισμένες έρευνες επιβεβαιώνουν τα στερεότυπα που θέλουν τους ευφυείς και χαρισματικούς ανθρώπους να έχουν περισσότερες πιθανότητες να εμφανίσουν κάποια ψυχολογική διαταραχή από

το μέσο όρο του υπόλοιπου πληθυσμού (Altman, 1983; Delisle, 2005; Hayes & Sloat, 1989; Lovecky, 2003; Silverman, 1991). Κατά την Silverman (1993) τα άτομα αυτά έχουν μεγαλύτερο ρίσκο αυτοκτονίας ή περισσότερες αυτοκτονικές τάσεις (Hayes and Sloat, 1989) και οι ψηλά αποδοτικοί αυτοκτονούν συχνότερα (Delisle, 1989, 1990; Farrell, 1989; Hayes and Sloat, 1989; Kerr, 1991; Leroyx, 1986). Αντίθετα, άλλες έρευνες δείχνουν ότι τα χαρισματικά άτομα δεν βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο εμφάνισης κατάθλιψης (Baker, 1995; Bartell & Reynolds, 1986; Berndt, Kaiser & Van Aalst, 1982; Kaiser & Berndt, 1985; Kaiser, Berndt, & Stanley, 1987; Neihart, 1991; Parker, 1996) ή αυτοκτονίας (Desisle, 1986) από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Ωστόσο, εξείρεση αποτελούν τα δημιουργικά χαρισματικά άτομα στις εικαστικές τέχνες και την γραφή, καθώς παρουσιάζουν μεγαλύτερες πιθανότητες να νοσήσουν από ψυχολογικές ασθένειες (Neihart & Olenchak, 2002). Πράγματι, Ο Jamison στην έρευνα του (1993) κατέληξε στο ότι οι δημιουργικοί, έξυπνοι και χαρισματικοί άνθρωποι έχουν 10-30 πιθανότητες παραπάνω να νοσήσουν από μανία ή μείζονα κατάθλιψη. Παρομοίως, έρευνες (Piirto, 2004; Andreason, 2008; Ludwig, 1995) δείχνουν ότι υπάρχει έντονη συσχέτιση μεταξύ της δημιουργικότητας και την διπολικής διαταραχής ή άλλους τύπους κατάθλιψης.

Η ψυχοσύνθεση ενός ευφυή και χαρισματικού ανθρώπου σε σχέση με την ανάπτυξη ψυχολογικών δυσκολιών αποτελεί επίσης αμφιλεγόμενο ζήτημα. Πράγματι, έχει παρατηρηθεί ότι οι ευφυείς και χαρισματικοί άνθρωποι παρουσιάζουν κάποια χαρακτηριστικά τα οποία, ενώ θεωρητικά είναι θετικά, θα μπορούσαν να οδηγήσουν το άτομο σε ψυχολογικές διαταραχές. Η υπερευαίσθησία, η εσωστρέφεια σε ορισμένους, ο ιδεαλισμός που ακολουθείται από την απογοήτευση για την πραγματικότητα, και οι έντονες νοητικές διεργασίες θα μπορούσαν να προκαλέσουν στο άτομο πιθανές ψυχώσεις ή κατάθλιψη (Webb, 2013). Ακόμη κι αν δεν εμφανιστούν σοβαρές ψυχολογικές διαταραχές, το άτομο απομονώνεται, αναπτύσσοντας θλίψη, έντονα αρνητικά συναισθήματα και μοναξιά καθώς, όπως και το ίδιο, έτσι και ο περίγυρός του αισθάνονται την διαφορετικότητα και εκκεντρικότητα του.

Από την άλλη πλευρά, ορισμένες έρευνες οδηγούν στο ακριβώς αντίθετο συμπέρασμα. Συγκεκριμένα, τα ευρήματα δείχνουν ότι η υψηλή ευφυία και χαρισματικότητα στην πραγματικότητα προστατεύουν το άτομο και λειτουργούν ως καταλύτης για την επίλυση των ψυχολογικών διαταραχών, καθώς το άτομο εμφανίζει μηχανισμούς και συμπεριφέρεται “έξυπνα” στις δυσκολίες αυτές (Merrell, Gill, McFarland & McFarland, 1996. Garland & Zigler, 1999. Terman, 1925; Terman & Oden, 1947, Janos & Robinson, 1985; Neihart, Reis, Robinson, & Moon, 2002; Robinson, Shore & Enerson, 2006)). Πράγματι, το χαρισματικό άτομο έχει απόλυτη επίγνωση της σοβαρότητας της ψυχολογικής του δυσκολίας και χρησιμοποιεί την νοημοσύνη του με τέτοιο τρόπο ώστε να διερευνήσει τα αίτια και να τη διαχειριστεί επιτυχώς (Jackson & Peterson, 2004).

Κατά τους Jackson και Peterson (2004), το άτομο άλλοτε αποφεύγει την έκθεση σε τοξικά περιβάλλοντα και άλλοτε είναι κρυψίνους προσπαθώντας να εξαλείψει την ιδιαιτερότητα του ως προς το σύνολο και τυχόν προβλήματα που νιώθει ότι δημιουργεί

στον περίγυρο του εξαιτίας της. “Κλείνω το διακόπτη σ’ αυτό το τμήμα του εαυτού μου” αναφέρει ένας ευφυής έφηβος, “ασκώ πειθαρχία στον εαυτό μου, ώστε να μην αισθάνεται αυτά τα πράγματα”, “Δεν έχω την πολυτέλεια να ανοίγω την πόρτα σ’ αυτές τις σκέψεις” συνεχίζει ένας άλλος (Jackson & Peterson, 2004). Ωστόσο, ο τελευταίος μηχανισμός θα μπορούσε να οδηγήσει ξανά στην απομόνωση και την κατάθλιψη και όχι στην επιτυχή αντιμετώπιση τους, καθώς δεν αποτελεί πραγματική διαχείριση των αρνητικών σκέψεων και συναισθημάτων, αλλά την αποφυγή της διαχείρισης και το προσωρινό “πάγωμα” τους.

Στο σημείο αυτό, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η επιτυχή αντιμετώπιση συναισθηματικών δυσκολιών, αλλά και η αναζήτηση υγιών μηχανισμών αντιμετώπισης αποτελεί για πολλούς και μία από τις διαχωριστικές γραμμές μεταξύ ευφύιας και χαρισματικότητας. Συγκεκριμένα, η υψηλή ευφύια από μόνη της με τα χαρακτηριστικά που την συνοδεύουν θα μπορούσε να λειτουργήσει ως όπλο ενάντιον του ίδιου του άτομου. Αντίθετα, η χαρισματικότητα θα μπορούσε να είναι ακριβώς η θετική διαχείριση αυτής της υψηλής ευφύιας, ώστε να αποβλέπει στην υγιή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του ατόμου. Επομένως, ένα βασικό ερώτημα που προκύπτει, και το οποίο πρόκειται να απαντηθεί αργότερα, είναι τι παίζει καθοριστικό ρόλο στην αποτροπή της ανάπτυξης μια ψυχολογικής φύσεως δυσκολίας και στην εκμετάλλευση της υψηλής ευφύιας για την ευημερία του ατόμου.

Υπαρξιακή Κατάθλιψη και Χαρισματικότητα

Όπως ήδη έχει αναφερθεί, η κοινωνία θέλει τους υψηλά ευφυείς ανθρώπους να καταπιάνονται με τα “μεγάλα” ερωτήματα για τη ζωή και συχνά να “χάνονται” μέσα σε αυτές τις σκέψεις, οδηγούμενοι στην υπαρξιακή κατάθλιψη. Όπως ο Webb (2011) αναφέρει, το είδος της υπαρξιακής κατάθλιψης συνάδει με την ιδιαίτερη ιδιοσυγκρασία ενός χαρισματικού ανθρώπου. Η εγγενής περιέργεια και αναλυτική σκέψη οδηγεί αναπόφευκτα στην διερεύνηση της ανθρώπινης ύπαρξης, θέτοντας ερωτήματα και αγνοώντας τα “μικρά” θέματα της καθημερινότητας, που μοιάζουν απλοϊκά ή αδιάφορα. Η λήθη, η θνησιμότητα και παροδικότητα της ανθρώπινης ύπαρξης, αλλά και το γεγονός ότι ο χρόνος είναι ανεξέλεγκτος και περιορισμένος, δημιουργούν συναισθήματα δυσφορίας και πίεσης στα χαρισματικά άτομα, καθώς συνειδητοποιούν ότι δεν μπορούν να ικανοποιήσουν και αναπτύξουν όλες τις πτυχές του πολύπλευρου χαρακτήρα τους.

Συνήθως, μία υπαρξιακή κρίση ή κατάθλιψη μπορεί είτε να εμφανιστεί κατά την τρίτη ηλικία όπου ο άνθρωπος αναγκάζεται να αντιμετωπίσει άμεσα τον φόβο του θανάτου, είτε να προκληθεί από το θάνατο κάποιου κοντινού ατόμου ή κάποιο σοβαρό, σχεδόν θανατηφόρο, ατύχημα. Στα χαρισματικά άτομα η υπαρξιακή κρίση θα μπορούσε να εμφανιστεί σε νεαρή ηλικία εξαιτίας της ασύγχρονης ανάπτυξης ηλικίας και νοημοσύνης, δημιουργώντας εσωτερικές εντάσεις και υπερευαισθησία (Hayes & Sloat, 1989; Webb, Meckstroth & Tolan, 1982). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το άτομο αυτό να μην είναι προετοιμασμένο να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις μιας τέτοιας κρίσης ώστε να την ξεπεράσει επιτυχώς. Ωστόσο, οι Penney, Miedema και Mazmanian, (2015) διαπίστωσαν ότι η άποψη που θέλει τους ευφυείς και χαρισματικούς ανθρώπους να

υπεραναλύουν τα “μεγάλα” ερωτήματα της ύπαρξης δεν είναι ορθή. Αντίθετα, η έρευνά τους έδειξε ότι όντως αυτά τα άτομα έχουν υψηλότερα επίπεδα στρες, κάτι που συνάδει και με την έρευνα της Silverman (1993), για πράγματα της καθημερινότητας και διαχείρισης χρόνου και όχι τόσο για υπαρξιακά ζητήματα. Επομένως, δεν υπάρχει απόδειξη ότι τα χαρισματικά άτομα έχουν προδιάθεση στην υπαρξιακή κατάθλιψη.

Ωστόσο, στην περίπτωση που κάποιο χαρισματικό άτομο ιδιοσυγκρασιακά τείνει στην υπερανάλυση τέτοιων θεμάτων, ο κοινωνικός περίγυρος συνήθως αδιαφορεί, αγνοεί ή απαντά επιθετικά σε υπαρξιακά ζητήματα. Επομένως, αν τελικά ο χαρισματικός άνθρωπος θελήσει να μοιραστεί τον προβληματισμό του, δεν θα βρει ανταπόκριση ή κατανόηση, και οδηγείται στη μοναξιά. Το χαρισματικό άτομο που περνάει μία υπαρξιακή κρίση ή κατάθλιψη, όχι μόνο βιώνει την κοινωνική μοναξιά και απομόνωση εφόσον νιώθει ότι δεν τον συνδέει τίποτα με τους γύρω του, αλλά αισθάνεται και την υπαρξιακή μοναξιά, δηλαδή το ότι κάνεις ποτέ δεν μπορεί να γνωρίζει τον άλλον εξ ‘ολοκλήρου και ότι γεννιόμαστε και πεθαίνουμε μόνοι. Η κοινωνική μοναξιά και απομόνωση είναι αρκετά επικίνδυνη ακόμα και για την ίδια τη ζωή του ατόμου, καθώς έρχεται να επιβεβαιώσει το γεγονός ότι τελικά όντως η ανθρώπινη ύπαρξη εκ φύσεως διακατέχεται από μοναξιά. Επομένως, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι μία υπαρξιακή κρίση θα είχε ως αποτέλεσμα την συναισθηματική μοναξιά, η οποία με τη σειρά της ανάγεται στην υπαρξιακή, δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο μοναχικότητας.

Επομένως, στο σημείο αυτό, επιστρέφουμε σε ένα σημαντικό ερώτημα που ήδη έχει τεθεί: Τελικά, τι παίζει καθοριστικό ρόλο για την πρόληψη και αντιμετώπιση μίας ψυχολογικής δυσκολίας, συμπεριλαμβανομένου και της υπαρξιακής κρίσης;

Υποστηρικτικό Περιβάλλον και Ψυχολογία Χαρισματικού Ατόμου

Η επιρρέπεια στις ψυχολογικές δυσκολίες των ευφυή και χαρισματικών ατόμων, αλλά και η αντιμετώπισή τους εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το περιβάλλον στο οποίο ανήκει το χαρισματικό άτομο. Η σημασία που έχει το περιβάλλον του ατόμου (οικογένεια, σχολείο, κοινότητα κ.λπ.) και το πώς διαχειρίζεται την ιδιαιτερότητά του αντικρούει και το στερεότυπο ότι “οι χαρισματικοί άνθρωποι μπορούν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες τους μόνοι τους”. Παρόλο που συχνά υπάρχουν εγγενή χαρακτηριστικά που καθιστούν το άτομο πιο ευάλωτο σε ψυχολογικές διαταραχές, τις περισσότερες φορές οι δυσκολίες προκύπτουν από εξωγενείς παράγοντες του περιβάλλοντος (Webb, 2013). Επομένως, άλλοτε γενετικά χαρακτηριστικά άλλοτε κοινωνικοί παράγοντες (Webb, 2014), όπως έλλειψη υποστήριξης και ουσιαστικής επικοινωνίας και κατανόησης, (ή και ο συνδυασμός τους) αποτελούν παράγοντες που προκαλούν αισθήματα απόρριψης και αποξένωσης, τα οποία με τη σειρά τους συχνά προκαλούν ψυχολογικές δυσκολίες, όπως κατάθλιψη (Jackson & Peterson, 2004). Το αν θα αποφύγουν ή αντιμετωπίσουν επιτυχώς μία ψυχολογική διαταραχή εξαρτάται με το πως το περιβάλλον είναι έτοιμο και προετοιμασμένο για να χρησιμοποιήσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του χαρισματικού ατόμου υπέρ του και όχι κατά του. Κατά τους Webb

(2013) και Harrison (2005), το αν η πορεία θα είναι θετική ή αρνητική εξαρτάται από το πόσο υποστηρικτικό είναι το κοινωνικό, οικογενειακό και εκπαιδευτικό περιβάλλον και δεν οφείλεται τόσο σε γενετικούς λόγους. Πράγματι, ο Webb (1993) διαπίστωσε ότι τα χαρισματικά άτομα των οικογενειών με χαμηλό βιοτικό επίπεδο παρουσιάζουν περισσότερες ψυχολογικές δυσκολίες, καθώς η οικογένεια αδυνατεί να υποστηρίξει τις ανάγκες ενός χαρισματικού ανθρώπου. Παρομοίως, στην έρευνά του ο Freeman (2001) παρατήρησε πως η εμφάνιση μίας ψυχολογικής διαταραχής σε ένα χαρισματικό παιδί εξαρτάται κατά πολύ από το πόσο δυσχερείς είναι οι συνθήκες και πόσο δυσχερή τα μέλη μιας οικογένειας. Ωστόσο, διαπίστωσε ότι η τάση ανάπτυξης ψυχολογικών διαταραχών αφορά κυρίως τους δημιουργικά χαρισματικούς και όχι όλα τα χαρισματικά άτομα. Επομένως, η πορεία ενός χαρισματικού ατόμου είναι συνδυασμός της ιδιαίτερης ψυχοσύνθεσης του και του περιβάλλοντος στο οποίο μεγαλώνει. Απαιτείται εξατομικευμένη παρέμβαση σε κάθε περίπτωση ώστε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ατόμων αυτών να καλλιεργηθούν και αξιοποιηθούν καταλλήλως με στόχο την ευημερία του ατόμου. Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα κατάλληλο για τέτοια άτομα θα πρέπει να δίνει κίνητρα και να ανταποκρίνεται στον ιδεαλισμό τους με το να μην εμπεριέχει προκαταλήψεις και στερεότυπα και να είναι ευέλικτο, δημιουργικό και με ποικίλες δραστηριότητες ώστε να μην δημιουργεί αισθήματα βαρεμάρας και αποστροφής (Sternberg & Lubart, 1993).

Συμπέρασμα

Ο συσχετισμός της χαρισματικότητας και υψηλής ευφυΐας απαιτεί περισσότερες έρευνες και πρέπει να διερευνηθεί. Κατά την εκπόνηση της έρευνας αυτής, παρατηρήθηκε πως υπάρχει περιορισμένος αριθμός βιβλιογραφικών πηγών και στις ήδη υπάρχουσες έρευνες τα αποτελέσματα είναι αντικρουόμενα. Συγκεκριμένα, σε κάποιες έρευνες η υψηλή ευφυΐα και χαρισματικότητα φαίνονται να οδηγούν συχνά σε ψυχολογικές διαταραχές, ενώ σε άλλες, η χαρισματικότητα δεν επιτρέπει στο άτομο να νοσήσει, χρησιμοποιώντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του προς όφελος του. Ωστόσο, και στις δύο περιπτώσεις, οι έρευνες τόνιζαν τη σημασία ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος για τα χαρισματικά άτομα και της εξατομικευμένης παρέμβασης. Έχει γίνει σαφές ότι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ευφυών και χαρισματικών ατόμων θα μπορούσαν να λειτουργήσουν άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά. Αυτό εξαρτάται και από την ιδιαίτερη ιδιοσυγκρασία του καθενός, αλλά και από το περιβάλλον στο οποίο βρίσκεται και με το οποίο αλληλοεπιδρά. Θα ήταν επομένως λάθος να είμαστε απόλυτοι για το αν τα χαρισματικά άτομα έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να νοσήσουν από κάποια ψυχολογική διαταραχή. Παρ' όλα αυτά, μπορούμε να πούμε με σιγουριά ότι οι δημιουργικά χαρισματικοί είναι πράγματι επιρρεπείς στις ψυχολογικές δυσκολίες και διαταραχές.

Αξίζει να αναφερθεί ότι έρευνες δεν παρέχουν ολοκληρωμένη εικόνα για μία πιθανή επιρρέπεια των χαρισματικών ατόμων στις ψυχολογικές διαταραχές εξ' αιτίας του δείγματος των ατόμων αυτών που συμμετέχουν. Αρχικά, τα ευφυή και χαρισματικά άτομα δεν αποτελούν ένα ομοιογενές σύνολο (Probst & Piechowski, 2011). Κάποια

χαρακτηριστικά εξαρτώνται από την ιδιοσυγκρασία του κάθε ευφυή και χαρισματικού ατόμου. Για παράδειγμα, κάποιοι είναι υπερβολικά εσωστρεφείς, ενώ άλλοι είναι ιδιαίτερα κοινωνικοί και αναλαμβάνουν ακόμα και ηγετικά καθήκοντα σε σχέση με τους γύρω τους. Ακόμα, το δείγμα των ευφυών και χαρισματικών παιδιών ή εφήβων δεν μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτικό για όλα τα χαρισματικά άτομα, καθώς συχνά η επιλογή τους γίνεται με βάση την υψηλή ακαδημαϊκή τους επίδοση ή τη συμμετοχή τους σε ειδικά προγράμματα για χαρισματικά άτομα, γεγονός που δεν ανταποκρίνεται στη πραγματικότητα (Webb,2014), διότι πολλοί είναι αυτοί που είναι ακαδημαϊκά αδύναμοι ή δεν συμμετέχουν σε τέτοια ειδικά προγράμματα. Τέλος, οι πιο πολλές έρευνες αφορούν παιδιά και εφήβους και όχι ενήλικες και διεξάγονται για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, χωρίς επομένως να μας προσφέρουν μια σφαιρική εικόνα για την εξέλιξη ενός χαρισματικού ατόμου. Επομένως, είναι απαραίτητη η διεξαγωγή μελλοντικών ερευνών με μεγαλύτερο εύρος ως προς τη διάρκεια των ερευνών, αλλά και το δείγμα των χαρισματικών ατόμων.

Βιβλιογραφία

Altman, R. (1983). Social-emotional development of gifted children and adolescents: A research model. *Roeper Review*, 6, 65-68.

Andreason, N. C. (2008). The relationship between creativity and mood disorders. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 10(2), 251-255.

Baker, J. A. (1995). Depression and suicidal ideation among academically gifted adolescents. *Gifted Child Quarterly*, 39(4), 218-223.

Bartell, N.P., & Reynolds, W.P. (1986). Depression and self-esteem in academically gifted and nongifted children: A comparison study. *Journal of School Psychology*, 24, 55-61.

Berndt, D. J., Kaiser, C. F., & Van Aalst, F. (1982). Depression and self-actualization in gifted adolescents. *Journal of Clinical Psychology*, 38(1), 142-150.

Dabrowski, K., Kawczak, A., & Piechowski, M. M. (1970). *Mental growth through positive disintegration*. London: Gryf.

Daniels, S., & Piechowski, M. M. (2009). *Living with intensity: Understanding sensitivity, excitability, and emotional development in gifted children, adolescents, and adults*. Scottsdale, AZ: Great Potential Press.

Delisle, J. R. (2005). *Once upon a mind: The stories and scholars of gifted education*. Independence, KY: Cengage Learning.

Freeman, J. (2001). *Gifted children grown up*. London: David Fulton Publishers.

Garland, A. F., & Zigler, E. (1999). Emotional and behavioral problems among highly intellectually gifted youth. *Roeper Review*, 22(1), 41-44.

Goertzel, V., Goertzel, M. G., Goertzel, T. G., & Hanson, A. M. (2004). *Cradles of eminence: The childhoods of more than 700 famous men and women* (2nd ed.). Scottsdale, AZ: Great Potential Press.

Harrison, C. (2005). *Young gifted children. Their search for complexity and connection*. Australia: INSCRIPT Publishing.

Hayes, M.L., & Sloat, R.S. (1989). Gifted students at risk for suicide. *Roeper Review*, 12, 102-107.

Jackson, S. P., & Peterson, J. (2004). Depressive Disorder in Highly Gifted Adolescents. *The Journal of Secondary Gifted Education*, 14(3), 175-186.

Jackson, P. S., Moyle, V. F., & Piechowski, M. M. (2009). Emotional life and psychotherapy of the gifted in light of Dabrowski's theory. In L. V. Savinia (ed.), *International Handbook on Giftedness* (pp. 437-465). New York, NY: Springer.

Jamison, K.R. (1993). *Touched with fire: Manic-depressive illness and the artistic temperament*. New York, NY: Free Press Macmillan.

Janos. P. M., & Robinson, N. M. (1985). Psychosocial development in intellectually gifted children. In F. D. Horowitz & M. O'Brien (Eds.), *The gifted and talented: Developmental perspectives* (pp. 149-196). Washington, D.C.: American Psychological Association.

Kaiser, C.F., Berndt, D.J., & Stanley, G. (1987). *Moral judgment and depression in gifted adolescents*. Paper presented at the 7th World Conference on Gifted and Talented Children, Salt Lake City, Utah.

Kaiser, C. F., & Berndt, D. J. (1985). Predictors of loneliness in the gifted adolescent. *Gifted Child Quarterly*, 29(2), 74-77. Kerr, B. A. (1991). *A handbook for counseling the gifted and talented*. Alexandria, VA: American Counseling Association.

Kreger-Silverman, L. (1997). The construct of asynchronous development. *Peabody Journal of Education*, 72(3/4), 36-58.

Κωσταρίδου-Ευκλείδη, Α. (2011). *Μεταγνωστικές διεργασίες και αυτο-ρύθμιση*. Αθήνα: Πεδίο.

Leroux, J. (1986). Suicidal behavior and the gifted adolescent. *Roeper Review*, 9, 77-79.

Lovecky, D. V. (2003). *Different minds: Children with ADHD, Asperger Syndrome, and other learning deficits*. Philadelphia, PA: Kingsley

Ludwig, A. M. (1995). *The price of greatness: Resolving the creativity and madness controversy*. New York, NY: Guilford.

Mendaglio, S. (2008b). Dabrowski's theory of positive disintegration: A personality theory for the 21st century. In S, Mendaglio (Ed.), *Dabrowski's theory of positive disintegration* (pp. 13-40). Scottsdale, AZ: Great Potential Press.

Merrell, K. W., Gill, S. J., McFarland, H., & MacFarland, T. (1996). Internalizing symptoms of gifted and non-gifted elementary-age students: A comparative validity study using the internalizing symptoms scale for children. *Psychology in the Schools*, 33(3), 185-191.

Neihart, M. (1991). *Anxiety and depression in high ability and average ability adolescents*. (Unpublished doctoral dissertation). University of Northern Colorado, Greeley

Neihart, M., Reis, S. M., Robinson, N. M., & Moon, S. M. (Eds.). (2002). *The social and emotional development of gifted children: What do we know?* Waco, TX: Prufrock Press.

Parker, W. (1996). Psychological adjustment in mathematically gifted students. *Gifted Child Quarterly*, 40(3), 154-157.

Penney, A., Miedema, V., & Mazmanian, D. (2015). Intelligence and emotional disorders: Is the worrying and ruminating mind a more intelligent mind? *Personality and Individual Differences*, 74, 90-93.

Piechowski, M. M. (2009). The inner world of the young and bright. In Ambrose, D., Cross, T. (eds.), *Morality, Ethics, and Gifted Minds* (pp. 177-194). New York, NY: Springer.

Piirto, J. (2004). *Understanding creativity*. Scottsdale, AZ: Great Potential Press.

Poe, E. A. (1984). Eleonora. In *Complete Stories and Poems of Edgar Allan Poe* (pp. 513-516). New York, NY: Doubleday. (Original work published 1842)

Probst, B. & Piechowski, M. (2011). Overexcitabilities and temperament. In T.L. Cross & J.R. Cross (Eds.). *Handbook for counsellors serving students with gifts and talents* (pp. 53 – 73). Waco, TX: Prufrock Press.

Robinson, A., Shore, B. M., & Enerson, D. L. (2006). *Best practices in gifted education: An evidence-based guide*. Waco, TX: Prufrock Press.

Silverman, L. K. (1991). Family counseling. In N. Colangelo & G. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education* (pp. 307-320). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Silverman, L.K. (1993). *Counseling the gifted and talented*. Denver, CO: Love Publishing Co.

Silverman, L. K. (1993). A developmental model for counseling the gifted. In L. K. Silverman (Ed.), *Counseling the gifted and talented* (pp. 51-78). Denver, CO: Love Publishing Company.

Sternberg, R.J., & Lubart, T.I. (1993). Creative giftedness: A multivariate investment approach. *Gifted Child Quarterly*, 37(1), 7–38.

Terman, L. A. (1925). *The mental and physical traits of a thousand gifted children*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Terman, L. A., & Oden, M. H. (1947). The gifted child grows up: Twenty-five years' follow-up of a superior group. *Genetic studies of genius: Vol. IV*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Tiller, W. (2002). A brief overview of the relevance of Dabrowski's theory for the gifted. *AGATE*, 15(2), 4-13.

Tucker, B., & Hafenstein N. L. (1997). Psychological intensities in young gifted children. *Gifted Child Quarterly*, 41(3), 66-75.

Webb, J.T., Meckstroth, E.A., & Tolan, S. (1982). *Guiding the gifted child*. Columbus, OH: Ohio Psychology Publishing Company.

Webb, J. T. (1993). Nurturing social-emotional development of gifted children. In K. A. Heller, F. J. Monks, & A. H. Passow (Eds.), *International handbook of research and development of giftedness and talent* (pp. 525-538). Oxford: Pergamon Press.

Webb, J. T. (2011, September 2013). *Existential Depression in Gifted Individuals*. Retrieved from <http://sengifted.org/existential-depression-in-gifted-individual/>

Webb, J. T. (2013). *Searching for meaning: Idealism, bright minds, disillusionment, and hope*. Tucson, AZ: Great Potential Press.

Webb, J. T. (2014). Gifted children and adults: Neglected areas of practice. *The National Register of Health Service Psychologists*. Retrieved from <http://www.nationalregister.org/pub/the-national-register-report-pub/spring-2014-issue/gifted-children-and-adults-neglected-areas-of-practice/>

Wolf, L. S. (1969). *The journey not the arrival matters: An autobiography of the years 1939-1969*. New York, NY: Harcourt, Brace & World.

Yalom, I. D. (1980). *Existential psychotherapy*. New York, NY: Basic Books.